

Euroopan unionin
neuvosto

Bryssel, 17. joulukuuta 2024
(OR. en)

16983/24

ELARG 189
COWEB 218
COEST 750

YHTEENVETO ASIAN KÄSITTELYSTÄ

Lähettiläjä:	Neuvoston pääsihteeristö
Vastaanottaja:	Valtuuskunnat
Asia:	Neuvoston päätelmät laajentumisesta

Valtuuskunnille toimitetaan oheisena neuvoston 17. joulukuuta 2024 hyväksymät neuvoston päätelmät laajentumisesta.

YLEISTEN ASIOIDEN NEUVOSTO

NEUVOSTON PÄÄTELMÄT LAAJENTUMISESTA

1. Neuvosto panee tarkoin merkille komission 30. lokakuuta 2024 antaman tiedonannon EU:n laajentumispolitiikasta ja siihen sisältyvät Montenegroa, Serbiaa, Albaniaa, Pohjois-Makedoniaa, Bosnia ja Hertsegovinaa, Kosovoa*, Turkkia, Ukrainaa, Moldovan tasavaltaa, jäljempänä 'Moldova', ja Georgiaa koskevat kertomukset.
2. Neuvosto vahvistaa sitoutumisensa laajentumiseen Eurooppa-neuvostossa joulukuussa 2006 saavutetun laajentumista koskevan **uuden yksimielisyyden**, myöhemmin annettujen neuvoston ja Eurooppa-neuvoston päätelmien ja **kesäkuussa 2024 hyväksytyn EU:n strategisen ohjelman 2024–2029 mukaisesti**. Neuvosto vahvistaa aiempien neuvoston päätelmien mukaisesti ja Kööpenhaminan poliittisten arviointiperusteiden puitteissa, että laajentuminen edellyttää oikeudenmukaista ja tiukkaa ehdollisuutta, omien ansioiden periaatetta ja peruutettavuutta. Neuvosto korostaa, että on tärkeää varmistaa, että EU voi pitää yllä ja syventää omaa kehitystään sekä valmiuksiaan integroida uusia jäseniä. Neuvosto on tyytyväinen siihen, että laajentumisprosessi on saanut uutta pontta, ja korostaa, että kumppanien on otettava vastuuta ja osoitettava uskottavasti sitoutumisensa ja poliittinen tahtonsa siten, että ne panevat täytäntöön tarvittavat uudistukset ja saavat aikaan konkreettista edistymistä perusasioissa.

* Tämä nimitys ei vaikuta asemaa koskeviin kantoihin, ja se on YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1244/1999 ja Kansainvälisen tuomioistuimen Kosovon itsenäisyysjulistuksesta antaman lausunnon mukainen.

3. Laajentuminen on **geostrateginen investointi rauhaan, turvallisuuteen, vakauteen ja vaurauteen**. Se auttaa parantamaan Euroopan kansalaisten taloudellisia ja sosiaalisia oloja sekä vähentämään maiden välisiä eroja. Sen on myös edistettävä unionin perustana olevia arvoja. EU:n laajentuminen tuo kauaskantoisia sosioekonomisia hyötyjä sen nykyisille ja tuleville jäsenille. Niin EU:n kuin tulevien jäsenvaltioidenkin on oltava valmiita unionin uuden laajentumisen mahdollisuuteen. Jäseniksi pyrkivien maiden on tehostettava uudistustoimiaan erityisesti oikeusvaltion alalla liittymisprosessin ansioihin perustuvan luonteen mukaisesti ja EU:n avustuksella. Samanaikaisesti EU:n on toteutettava tarvittavat sisäiset toimet ja uudistukset, kuten Granadan julistuksessa todetaan. Tämä tekee EU:sta vahvemman ja lujittaa Euroopan suvereniteettia.
4. Venäjän hyökkäyssota Ukrainaa vastaan korostaa laajentumisen merkitystä EU:n strategisena prioriteettina. Neuvosto **vahvistaa** olevansa täysin ja yksiselitteisesti sitoutunut **Länsi-Balkanin, Ukrainan ja Moldovan EU-jäsenyyssnäkömiin**. Turkki on edelleen ehdokasmaa ja keskeinen kumppani monilla yhteisen edun mukaisilla aloilla. Neuvosto muistuttaa, että Georgian hallituksen toimintatapa vaarantaa Georgian lähentymisen EU:hun ja johtaa käytännössä liittymisprosessin pysähtymiseen. Se muistuttaa EU:n määrätietoisesta solidaarisuudesta Georgian kansaa kohtaan ja sen valmiudesta jatkaa georgialaisten tukemista heidän tiellään kohti liittymistä Euroopan unioniin, ja pitää valitettavana Georgian hallituksen äskettäistä ilmoitusta EU-jäsenyyssprosessin keskeyttämisestä vuoteen 2028 saakka.
5. EU:n perustana olevien arvojen kunnioittaminen ja sitoutuminen niiden edistämiseen sekä EU-jäsenyyden edellyttämien velvoitteiden täyttäminen on jatkossakin välttämätöntä kaikille kumppaneille, jotka tavoittelevat EU:n jäsenyyttä. Keskeisinä arviointiperusteina, joiden perusteella edistymistä kohti EU-jäsenyyttä arvioidaan, ovat edelleenkin kestävät ja peruuttamattomat uudistukset **perusasioissa**, mukaan lukien oikeusvaltio ja perusoikeudet, demokraattisten instituutioiden toiminta, julkishallinto ja taloudelliset arviointiperusteet. Komission näitä aloja koskevia suosituksia olisi käsiteltävä ensisijaisesti.

6. Neuvosto toistaa, että **oikeusvaltio** on yksi EU:n perustana olevista perusarvoista, ratkaisevan tärkeä näkökohta demokraattisessa muutoksessa ja välttämätön edellytys etenemiselle kohti EU-jäsenyyttä.
7. **Perusoikeuksien** suojelu on EU:n arvojen ytimessä. Neuvosto seuraa jatkossakin tiiviisti kumppaneiden edistymistä tällä alalla ja muistuttaa, että uskottavat toimenpiteet ilmoitettujen puutteiden korjaamiseksi ovat yleinen prioriteetti. Tässä yhteydessä neuvosto korostaa, että on erityisen tärkeää suojata lasten oikeudet sekä vähemmistöihin kuuluvien ja haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden, kuten romanien, vammaisten henkilöiden, hlti-henkilöiden (homojen, lesbojen, biseksuaalien, transihmisten ja intersukupuolisten) ja kansallisiin vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden, oikeudet ja syrjimätön kohtelu. Sukupuolten tasa-arvon osalta neuvosto toistaa, että on varmistettava naisten ja tyttöjen vaikutusmahdollisuuksien lisääminen ja heidän perusoikeuksiensa täysimääräinen toteutuminen. Neuvosto muistuttaa, että sananvapaus, toimittajien suojelu, tiedotusvälineiden vapaus ja moniarvoisuus ovat demokraattisen yhteiskunnan keskeisiä pilareita, jotka kumppaneiksi pyrkivien on varmistettava. Suotuisan toimintaympäristön varmistaminen ja kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden vahvempi rooli, myös uudistusprosessissa, ovat toimivan demokratian olennaisia osatekijöitä jatkossakin. Neuvosto kehottaa kaikkia kumppaneita kiireellisesti puuttumaan ilmoitettuihin puutteisiin ja kiinnittämään erityistä huomiota komission havaitsemien systeemisten ongelmien ratkaisemiseen.
8. Neuvosto korostaa myös, että kumppaneiden on saatava aikaan kestävää edistymistä **oikeuslaitoksen kokonaisvaltaisessa uudistamisessa, korruption torjunnassa, mukaan lukien oligarkkien vaikutusvallan vähentäminen, ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa**. Uudistusten selkeän täytäntöönpanon ja jatkuvan näytön varmistaminen näillä kriittisillä aloilla on edelleen keskeisellä sijalla.
9. Länsi-Balkanin osalta **hyvät naapuruussuhteet ja alueellinen yhteistyö** ovat edelleen laajentumisprosessin sekä vakautus- ja assosiaatioprosessin keskeisiä osatekijöitä. Neuvosto toteaa, että päättäväisiä toimia tarvitaan edelleen **sovinnon ja alueellisen vakauden edistämiseksi**. Neuvosto kannustaa voimakkaasti kumppaneita ratkaisemaan kahdensivuliset kiistansa ja kysymyksensä, joita niillä on menneisyyden perintönä, noudattaen kansainvälistä oikeutta ja vakiintuneita periaatteita, mukaan lukien seuraantokysymyksiä koskeva sopimus.

10. On ratkaisevan tärkeää edelleen syventää yhteistyötä ulkopoliittisissa kysymyksissä. Neuvosto odottaa, että kumppanit mukauttavat täysin politiikkansa EU:n **yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan** (YUTP), mukaan lukien rajoittavat toimenpiteet. Tämä on keskeinen osa EU:n yhdentymisprosessia ja vahva osoitus kumppanien strategisesta valinnasta ja asemasta arvoyhteisössä. EU tukee edelleen kumppaneitaan ja avustaa erityisesti niitä, jotka ovat täysin mukauttaneet politiikkansa. On edelleen ensiarvoisen tärkeää estää EU:n rajoittavien toimenpiteiden kiertäminen, mukaan lukien Venäjän Ukrainaa vastaan aloittaman hyökkäyssodan johdosta määrätyt toimenpiteet. Neuvosto on tyytyväinen siihen, että kumppanit ovat edelleen sitoutuneet EU:n yhteiseen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan (YTPP), mukaan lukien useimpien osallistuminen EU:n operaatioihin.
11. **Hybridiuhkista** johtuvien haasteiden torjunta on keskeinen prioriteetti. EU on sitoutunut tiivistämään yhteistyötä kumppaneiden kanssa aloilla, joihin lukeutuvat tiedonmanipuloinnin sekä disinformaation torjunta. EU on tehostamassa yhteistyötään kumppaneiden kanssa Venäjän Ukrainassa käymää hyökkäyssotaa koskevien Venäjän väärin narratiivien ja disinformaation torjumiseksi.
12. **Terrorismin, väkivaltaisten ääriliikkeiden, radikalisoitumisen ja järjestäytyneen rikollisuuden** torjunta on edelleen olennaisen tärkeää. Neuvosto on edelleen sitoutunut syventämään menestyksekkästä yhteistyötä kumppaneiden kanssa näillä aloilla.
13. **Laiton muuttoliike** on edelleen akuutti haaste, joka edellyttää jatkuvaa yhteistyötä ja koordinoitua kaikkien kumppaneiden kanssa. Neuvosto kiittää jälleen kerran Länsi-Balkanin kumppaneita rakentavasta yhteistyöstä ja Turkia sen jatkuvista pyrkimyksistä maailman runsaslukuisimpiin kuuluvan pakolaisväestön vastaanottamiseksi.
14. Neuvosto korostaa olevan ratkaisevan tärkeää, että kumppanit yhdenmukaistavat **viisumipolitiikkansa** EU:n kanssa.

15. Neuvosto odottaa kaikkien kumppaneiden **viestivän** selkeästi ja säännöllisesti kansalaisilleen eduista ja velvoitteista, joita kunkin kumppanin EU-jäsenyyttä koskeviin toimiin liittyy, sekä omasta sitoutumisestaan EU:n arvoihin ja vaadittuihin uudistuksiin. Samanaikaisesti EU vahvistaa laajentumisprosessia koskevaa strategista viestintäänsä.
16. **Taloudellisten arviointiperusteiden** osalta neuvosto pitää myönteisenä sitä, että useimmat kumppaneiden taloudet ovat osoittaneet merkittävää häiriönsietokykyä huolimatta Venäjän Ukrainaa vastaan käymästä hyökkäyssodasta. On tärkeää, että kumppanit vauhdittavat kestävään kasvuun vaadittavia rakenneuudistuksia ja edistävät EU-jäsenyyden taloudellisten kriteerien täyttämistä.
17. EU aikoo edelleen laajentaa kaikilla tasoilla toimia **tukeakseen** jäseniksi pyrkivien maiden poliittista, taloudellista ja sosiaalista muutosprosessia käyttäen perustana oikeusvaltion rakentamisessa ja sosioekonomisissa uudistuksissa saavutettua konkreettista edistymistä sekä kumppaneiden valmiutta noudattaa eurooppalaisia arvoja, sääntöjä ja normeja. EU jatkaa merkittävän rahoitusavun antamista kumppaneille liittymistä valmistelevan tukivälineen (IPA) ja naapuruus-, kehitys- ja kansainvälisen yhteistyön välineen – Globaali Eurooppa (NDICI – Globaali Eurooppa) kautta sekä teknistä apua erityisesti twinning-toimien ja TAIEX-ohjelman kautta.
18. Neuvosto on edelleen sitoutunut lähentämään kumppaneita kohti EU:ta, valmistelemaan maaperää liittymiselle ja tuomaan kansalaisille konkreettisia etuja jo laajentumisprosessin aikana. Neuvosto suhtautuu myönteisesti kuluneen vuoden aikana saavutettuun edistymiseen asteittaisen yhdentymisen osalta. Neuvosto kannustaa edelleen **asteittaisen yhdentymisen** edistämistä ansioihin perustuvalla ja peruutettavissa olevalla tavalla Eurooppa-neuvoston vuosina 2022 ja 2023 antamien päätelmien mukaisesti sekä tarkistetun laajentumismenettelyn pohjalta. Asteittaisen yhdentymisen edellytyksenä on edelleen asiaankuuluvaan EU:n säännöstöön mukautuminen. Neuvosto korostaa, että on tärkeää hyödyntää kaikki nykyisten oikeudellisten välineiden tarjoamat mahdollisuudet. Neuvosto odottaa kiinnostuneena komission tulevien ehdotusten tarkastelua saavutetut edistysaskeleet huomioon ottaen.

19. Neuvosto on tyytyväinen **Länsi-Balkanin kasvusuunnitelman ja Ukrainan tukivälineen** meneillään olevaan täytäntöönpanoon. Niiden avulla kyetään yltämään ennennäkemättömään taloudelliseen tukeen ja uudistusavustuksiin. Neuvosto on tyytyväinen Länsi-Balkanin kumppaneiden hyväksymiin kunnianhimoisiin uudistusohjelmiin ja Ukrainan hyväksymään Ukraina-suunnitelmaan ja muistuttaa, että maksut määräytyvät niissä täsmennettyjen uudistusten tehokkaan täytäntöönpanon perusteella. Neuvosto on tyytyväinen komission tiedonantoon Moldovan uudesta kasvusuunnitelmasta ja siihen, että neuvoston neuvottelukanta Moldovan uudistus- ja kasvatukivälineen perustamista koskevaa ehdotusta varten hyväksyttiin nopeasti pyrittäessä poliittiseen yhteisymmärrykseen mahdollisimman pian.

MONTENEGRO

20. Neuvosto on tyytyväinen erittäin myönteisiin tuloksiin pitkäaikaisten uudistussitoumusten toteuttamisessa. Neuvosto antaa tunnustusta hallituksen **tavoitteelle** jatkaa Montenegron nopeaa etenemistä kohti EU-jäsenyyttä ja kannustaa kaikkia poliittisia voimia noudattamaan niiden kunnianhimoista suunnitelmaa liittymisneuvottelujen loppuun saattamiseksi.
21. Neuvosto on tyytyväinen tähänastiseen **hyvään edistymiseen** liittymisneuvotteluissa: kaikki 33 tarkasteltua lukua on avattu ja kuusi suljettu toistaiseksi. Neuvosto kiittää Montenegroa erityisesti siitä, että se on yleisesti ottaen täyttänyt oikeusvaltiota koskevien lukujen 23 ja 24 välitavoitteet: tämä tärkeä virstanpylväs merkitsee liittymisneuvotteluissa uuden ja viimeisen vaiheen alkamista. Neuvosto kannustaa Montenegroa etenemään pikaisesti oikeusvaltiota koskevien lukujen 23 ja 24 sulkemisedellytysten täytäntöönpanossa. Neuvosto on tyytyväinen siihen, että kolmen luvun käsittely on hiljattain päätetty väliaikaisesti, ja se toivoo voivansa sulkea toistaiseksi muitakin neuvottelulukuja mahdollisimman pian, kun edellytykset täyttyvät. Edellyttäen, että Montenegro jatkaa tasaista uudistustahtiaan ja toteuttaa vaaditut uudistukset, neuvosto on valmis aloittamaan hyvissä ajoin valmistelut liittymissopimuksen luonnostelemista varten.

22. Neuvosto on tyytyväinen Montenegron edistymiseen **tärkeimpien lainkäyttöelinten toiminnan** palauttamisessa, keskeisten oikeuslaitoksen uudistusten täytäntöönpanon vauhdittamisessa ja syventämisessä, uuden strategiakehyksen hyväksymisessä ja useiden vireillä olevien tuomarinimitysten päätökseen saattamisessa läpinäkyvillä ja ansioihin perustuvilla menettelyillä. Nämä toimenpiteet auttavat parantamaan oikeuslaitoksen riippumattomuutta, vastuuvollisuutta, puolueettomuutta, luotettavuutta, tehokkuutta ja ammattimaisuutta. Neuvosto suhtautuu myönteisesti uuden korkeimman oikeuden pysyvän presidentin nimitykseen.
23. Neuvosto on **tyytyväinen hyvään edistymiseen** ja kannustaa Montenegroa jatkamaan uudistustoimiaan erityisesti keskeisillä aloilla, kuten sananvapaus ja medianvapaus, mukaan lukien toimittajien suojelu sekä **korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunta**, sekä julkishallinnon uudistuksia. Neuvosto tunnustaa saavutetun edistymisen, mutta toistaa, että Montenegron on saatava aikaan näkyviä tuloksia tutkinnassa, syytetoimissa, lopullisissa tuomioissa sekä rikoshyödyn takavarikoinnissa ja menetetyksi tuomitsemisessa, myös korkealla tasolla. Montenegron olisi myös edettävä perusteellisen vaaliuudistuksen toteutuksessa, muun muassa muuttamalla poliittisten yhteisöjen rahoitusta koskevaa lakiaan sen saattamiseksi eurooppalaisten normien mukaiseksi, jotta voidaan varmistaa vaalilautakunnan riippumattomuus ja äänestäjärekisterin läpinäkyvyys.
24. Neuvosto ottaa huomioon hyvän edistymisen, jota on saavutettu muuttoliikkeen hallinnan saralla, ja korostaa samalla tarvetta täysimääräiselle mukautumiselle **EU:n viisumipolitiikkaan** sekä rajavalvontavalmiuksien vahvistamiselle.
25. **Taloudellisten arviointiperusteiden** osalta neuvosto on tyytyväinen talouden voimakkaaseen elpymiseen ja vakaaseen kasvuun, pankki- ja rahoitussektorin vakauteen ja työmarkkinoiden paranemiseen. Neuvosto kannustaa Montenegroa toteuttamaan tarvittavia rakenneuudistuksia ja muun muassa vähentämään julkista velkaa ja jatkamaan pyrkimyksiään julkisen talouden ohjausjärjestelmän ja läpinäkyvyyden vahvistamiseksi.

26. Neuvosto toteaa, että **hyvät naapuruussuhteet** ja alueellinen yhteistyö ovat edelleen laajentumisprosessin sekä vakautus- ja assosiaatioprosessin keskeisiä osatekijöitä.
27. Neuvosto antaa Montenegrolle tunnustusta sen johdonmukaisesta yhteistyöstä ulkopoliittisissa kysymyksissä ja sen vakaista ja pitkäaikaisista toimista politiikkansa täysipainoiseksi mukauttamiseksi **EU:n YUTP:hen** sekä EU:n rajoittaviin toimenpiteisiin. Tämä on vahva osoitus Montenegron strategisesta sitoutumisesta EU-jäsenyyteen. Se on myös tyytyväinen Montenegron jatkuvaan aktiiviseen osallistumiseen yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan (YTPP) alan EU-operaatioihin.

SERBIA

28. Neuvosto on tyytyväinen siihen, että Serbia on vahvistanut EU:hun yhdentymisen strategiseksi tavoitteekseen, ja korostaa samalla, että Serbian on tärkeää osoittaa vahvaa poliittista tahtoa ja johdonmukaisuutta EU:hun liittyvien uudistusten täytäntöönpanossa sekä viestiä EU:sta objektiivisesti ja yksiselitteisesti.
29. EU panee tyytyväisenä merkille liittymisneuvotteluissa saavutetun **yleisen edistymisen**. Neuvotteluissa on tähän mennessä avattu 22 lukua yhteensä 35 luvusta, ja kaksi lukua on suljettu toistaiseksi. Neuvosto muistuttaa, että Serbian edistymisen oikeusvaltiokysymyksissä ja suhteiden normalisoinnissa Kosovon kanssa määrittää jatkossakin liittymisneuvottelujen yleisen tahdin.
30. Neuvosto kannustaa Serbiaa osoittamaan enemmän **poliittista tahtoa** nopeuttamalla edelleen uudistuksia ja saamalla aikaan konkreettisia ja todellisia tuloksia **perusasioissa**, erityisesti keskittymällä edelleen oikeusvaltiota koskevien lukujen 23 ja 24 välitavoitteiden täyttämiseen. Neuvosto panee tarkoin merkille uuden korruptionvastaisen strategian ja perustuslakimuutosten täytäntöönpanomääräysten hyväksymisen. Neuvosto panee tyytyväisenä merkille, että korruption torjunnassa on edistytty jonkin verran, mutta toteaa myös, että oikeuslaitoksen osalta ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa edistymistä on tapahtunut vain vähän. Se toistaa, että toimia näillä aloilla on tehostettava muun muassa saamalla aikaan näyttöä tehokkaiden tutkinta- ja syytetoimien, lopullisten tuomioiden ja rikoksella hankittujen varojen takavarikoinnin ja menetetyksi tuomitsemisen suhteen, myös korkealla tasolla.

31. Neuvosto ilmaisee toistamiseen huolensa sen johdosta, että **sananvapauden** ja **tiedotusvälineiden riippumattomuuden** parantamisessa ei ole edistytty, ja kehottaa Serbiä panemaan täytäntöön hyväksytyn medialainsäädännön ja varmistamaan sen mukauttamisen edelleen EU:n säännöstöön ja normeihin sekä osallistumaan aktiivisesti kaikenlaisen disinformaation ja ulkomaisen tiedonmanipuloinnin estämiseen ja siihen puuttumiseen kaikissa tiedotuskanavissa. Neuvosto kannustaa Serbiä myös varmistamaan suotuisan toimintaympäristön ja kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden vahvemman roolin.
32. Serbian on lisäksi edelleen kiinnitettävä erityistä huomiota **perusoikeuksien** täysimääräiseen kunnioittamiseen, muun muassa heikoimmassa asemassa olevien ryhmien suojeluun, sekä vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden syrjimättömään kohteluun kaikkialla Serbiassa.
33. **Taloudellisten arviointiperusteiden** osalta neuvosto panee tyytyväisenä merkille Serbian hyvän valmistautumisen toimivan markkinatalouden kehittämiseen ja kannustaa Serbiä jatkamaan pyrkimyksiään selviytyä kilpailupaineista ja markkinavoimista unionissa ja panemaan täytäntöön tarvittavat rakenneuudistukset. Neuvosto on tyytyväinen myös Serbian tehostettuun yhteistyöhön EU:n kanssa, erityisesti kestäviä raaka-aineita koskevaan strategiseen kumppanuuteen.
34. Neuvosto vahvistaa komission arvion, jonka mukaan Serbia on säilyttänyt valmiustason täyttääkseen **temaattisen kokonaisuuden 3** (kilpailukyky ja osallistava kasvu) avaamisedellytykset. Neuvosto palaa kysymykseen temaattisen kokonaisuuden 3 avaamisesta sen perusteella, että Serbia on edistynyt merkittävästi erityisesti 29 kohdassa mainituilla aloilla ja neuvottelukehityksen mukaisesti vuoden 2024 laajentumiskertomuksessa esitettyyn arvioon verrattuna.
35. Neuvosto panee tyytyväisenä merkille, että Serbia on edelleen sitoutunut useiden **alueellisen yhteistyön** aloitteiden toteuttamiseen, ja kannustaa sitä jatkamaan **hyvien naapuruussuhteiden** lujittamista ja vakauden ja sovinnon edistämistä kaikkien alueen kumppanien kanssa.

36. Neuvosto painottaa edelleen mielekkään alueellisen yhteistyön merkitystä **maan sisäisessä sotarikosten käsittelyssä** ja edelleen kadonneina olevien henkilöiden tapausten selvittämisessä sekä täysipainoisen yhteistyön tärkeyttä kansainvälisiä rikostuomioistuimia koskevan mekanismin kanssa tehtävässä työssä. Tuomittuja sotarikollisia tai heidän rikostensa ihannointia tai kieltämistä ei saisi tukea.
37. Neuvosto palauttaa mieleen, että demokraattisten instituutioiden asianmukainen toiminta on olennainen osa EU-jäsenyyssprosessia, ja panee merkille raportit, jotka Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestössä (Etyj) / demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimistossa (ODIHR) on laadittu joulukuussa 2023 ja kesäkuussa 2024 pidetyistä **vaaleista**. Kyseisten havaintojen perusteella vaaliprosessiin kaivataan konkreettisia parannuksia ja lisä uudistuksia. Neuvosto kannustaa voimakkaasti Serbiä ottamaan huomioon Etyjin/ODIHR:n ja Euroopan neuvoston elinten suositukset, mukaan lukien vaaliprosessin keskeisiin näkökohtiin liittyvät suositukset.
38. Neuvosto antaa Serbialle tunnustusta siitä, että se on merkittävässä määrin osallistunut EU:hun suuntautuvien erilaisista ryhmistä koostuvien muuttovirtojen hallintaan, ja korostaa tarvetta edistyä edelleen turvapaikkamenettelyissä ja täydessä mukautumisessa EU:n **viisumipolitiikkaan**.
39. Neuvosto korostaa jälleen odottavansa, että Serbia vauhdittaa ensi tilassa toimia politiikkansa mukauttamiseksi kaikilta osin **EU:n YUTP:n** kantoihin ja rajoittaviin toimenpiteisiin, myös Venäjän ja Valko-Venäjän osalta. Neuvosto myös kehottaa Serbian viranomaisia pidättymään ulkopolitiikkaa ja muita strategisia kysymyksiä koskevien EU:n kantojen vastaisista toimista ja lausunnoista. Neuvosto on tyytyväinen Serbian humanitaariseen ja muuhun apuun Ukrainalle ja kannustaa Serbiä jatkamaan hyvää yhteistyötä EU:n kanssa, jotta estetään EU:n rajoittavien toimenpiteiden kiertäminen. Neuvosto on tyytyväinen siihen, että Serbia osallistuu edelleen aktiivisesti EU:n YTPP-operaatioihin ja antaa niihin merkittävän panoksen.

40. Serbian ja Kosovon on edelleen pyrittävä lieventämään jännitteitä, pidättäydyttävä yksipuolisista ja provokatiivisista toimista, jotka voisivat johtaa jännitteisiin ja väkivaltaan, ja vältettävä vastakkainasettelua aiheuttavaa retoriikkaa. Neuvosto odottaa sekä Serbian että Kosovon löytävän Pohjois-Kosovon tilanteeseen koordinoidulla tavalla kestävän ratkaisun, joka takaa turvallisuuden ja osallistavan demokratian kaikille kansalaisille. Neuvosto palauttaa mieleen Serbian velvollisuuden noudattaa vuoropuhelussa saavutettuja sopimuksia lainsäädäntömenettelyn aikana.
41. Neuvosto toistaa tuomitsevansa jyrkästi Kosovon serbimielenosoittajien 29. toukokuuta 2023 synnyttämät väkivaltaisuuDET kansalaisia, KFOR-joukkoja, lainvalvontaviranomaisia ja tiedotusvälineitä vastaan sekä 24. syyskuuta 2023 Kosovon poliisia vastaan tehdyn väkivaltaisen hyökkäyksen Kosovon pohjoisosassa. Väkivallalle ei ole perusteita. Neuvosto toistaa odottavansa, että Serbia tekee täysimääräisesti yhteistyötä ja toteuttaa kaikki tarvittavat toimenpiteet pidättääkseen vuoden 2023 iskuihin syyllistyneet ja saattaakseen heidät kiireellisesti oikeuden eteen. Neuvosto korostaa vastuuvollisuuden välttämättömyyttä ja pitää hyvin valitettavana, että Serbia ei ole toteuttanut tältä osin riittäviä toimia.
42. Neuvosto panee merkille, että syyskuussa 2024 Serbia kehotti Kosovon serbejä osallistumaan Kosovon tuleviin vaaleihin ja uudelleenintegroimaan Kosovon serbejä kaikkiin Kosovon instituutioihin, joista heitä on lähtenyt vuonna 2022. Neuvosto toistaa odottavansa heidän osaltaan Serbian ilman minkäänlaisia ennakkoehtoja toteuttamaa oikea-aikaista ja nopeaa uudelleenintegroimista vuoropuhelussa saavutettujen sopimusten mukaisesti ja noudattaen täysin Kosovon oikeudellista kehystä.
43. Neuvosto odottaa Serbian osallistuvan **EU:n tuella käytävään vuoropuheluun** vilpittömässä mielessä, jotta Kosovon kanssa saadaan viipymättä aikaan kokonaisvaltainen oikeudellisesti sitova sopimus suhteiden normalisoinnista kansainvälisen oikeuden ja EU:n säännösten mukaisesti. Suhteiden normalisointi ja osapuolten välisessä vuoropuhelussa annettujen sitoumusten täytäntöönpano ovat olennaisia edellytyksiä molempien osapuolten tiellä kohti liittymistä Euroopan unioniin. Molemmat ovat vaarassa menettää merkittäviä mahdollisuuksia, jos edistystä ei saavuteta.

44. Neuvosto on tyytyväinen siihen, että Serbia ja Kosovo ovat äskettäin vakuuttaneet olevansa sitoutuneita **suhteidensa normalisointiprosessiin** ja luvanneet toimia rakentavasti prosessin vauhdittamiseksi. Se ilmaisee tyytyväisyytensä myös sähköntoimitusta koskevan kaupallisen sopimuksen tekemiseen Pohjois-Kosovossa joulukuussa 2023 ja rekisterikilpien vastavuoroiseen tunnustamiseen tammikuussa 2024.
45. Neuvosto toistaa, että helmikuussa 2023 hyväksyttyä Kosovon ja Serbian välisten suhteiden normalisointia koskevaa sopimusta ja sen täytäntöönpanoa koskevaa maaliskuussa 2023 hyväksyttyä liitettä on noudatettava kaikilta osin ja ne on pantava täytäntöön mahdollisimman pian ilman ennakkoehtoja kuten kaikki EU:hun liittyvät sitoumukset, yhdessä muiden täyttämättä olevien sitoumusten kanssa, jotka tehtiin EU:n tuella käydyssä, korkean edustajan johtamassa ja EU:n erityisedustajan tukemassa vuoropuhelussa. Tähän sisältyy serbienemmistöisten kuntien liiton tai yhteisön perustaminen EU:n välittäjän osapuolille esittämän perussääntöä koskevan ehdotuksen pohjalta. Serbian odotetaan aloittavan Kosovon asiakirjojen ja symbolien tunnustamisen suhteiden normalisointia koskevan sopimuksen 1 artiklan mukaisesti. Neuvosto toistaa, että Serbian tukemien rakenteiden ja palvelujen asema on tarkoitus ratkaista EU:n tuella käytävässä vuoropuhelussa aikaansaatuisten sopimusten ja Kosovon lainsäädännön mukaisesti.
46. Neuvosto muistuttaa, että Serbian liittymisneuvottelujen **luvun 35** arviointiperusteita on muutettu siten, että niissä otetaan huomioon suhteiden normalisointia koskevassa sopimuksessa ja sen täytäntöönpanoa koskevassa liitteessä tarkoitetut Serbian velvoitteet.

ALBANIA

47. Neuvosto on tyytyväinen perusasioiden temaattisen kokonaisuuden avaamiseen Albanian kanssa 15. lokakuuta 2024 pidetyssä **liittymiskonferenssissa** ja ulkosuhteiden temaattisen kokonaisuuden äskettäiseen avaamiseen. Neuvosto antaa tunnustusta hallituksen tavoitteelle jatkaa Albanian edistymistä kohti EU-jäsenyyttä, kannustaa kaikkia poliittisia voimia noudattamaan niiden kunnianhimoista suunnitelmaa liittymisneuvottelujen loppuun saattamiseksi ja odottaa voivansa avata uusia neuvottelukokonaisuuksia mahdollisimman pian, kun edellytykset täyttyvät.

48. Neuvosto toteaa, että poliittinen polarisoituminen vaikuttaa edelleen **parlamentin** toimintaan, ja muistuttaa, että osallistava ja rakentava poliittinen vuoropuhelu maassa on jatkossakin ratkaisevan tärkeää EU:hun liittyvien uudistusten edistymisen kannalta.
49. Neuvosto on tyytyväinen uudistusten edistymiseen erityisesti **perusasioiden ja oikeusvaltion** aloilla. Neuvosto pitää myönteisenä, että Albania on jatkanut oikeuslaitoksen uudistamisen täytäntöönpanoa, jota tosin on vahvistettava, jotta oikeuslaitoksen puolueettomuutta, riippumattomuutta ja ammattimaisuutta voidaan edelleen parantaa. Neuvosto on tyytyväinen myös taustaselvitysprosessin edistymiseen ja erityisesti siihen, että tapausten käsittely ensimmäisessä oikeusasteessa saadaan päätökseen, ja kannustaa Albaniaa saattamaan koko prosessin päätökseen oikea-aikaisesti. Neuvosto toistaa, että perustuslakituomioistuimen sitovia päätöksiä on noudatettava ja ne on pantava täytäntöön kaikilta osin. Neuvosto panee tyytyväisenä merkille korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntayksikön (SPAK), mukaan lukien sen tuomioistuimet, myös korkean tason korruptiotapauksissa saavuttamat hyvät tulokset ja hyvän yhteistyön EU:n ja jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten kanssa. Tätä olisi jatkettava, mukaan lukien yhteistyö talousrikostutkinnassa. EU:n taloudellisten etujen suojaamiseksi tarvitaan myös tehostettua valvontaa ja vahvistettuja valmiuksia. Neuvosto muistuttaa, että on tärkeää pitää kiinni pyrkimyksistä saada aikaan vankkaa näyttöä järjestäytyneen rikollisuuden ja korruption torjunnasta, myös korkealla tasolla. Neuvosto on tyytyväinen julkishallinnon uudistamisessa saavutettuun edistykseen ja kannustaa Albaniaa jatkamaan täytäntöönpanoa.

50. Neuvosto kehottaa Albaniaa jatkamaan toimia, joilla vahvistetaan **perusoikeuksien** suojelua, vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden oikeuksien suojelu mukaan luettuna, ja panee huolestuneena merkille, että tiedotusvälineiden vapauden, sananvapauden ja vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden oikeuksien suojelun osalta ei ole edistytty. Albanian on tehostettava toimiaan tiedotusvälineiden riippumattomuuden ja moniarvoisuuden vahvistamiseksi lisäämällä tiedotusvälineiden omistuksen läpinäkyvyyttä ja varmistamalla toimittajille turvallinen ja vakaa toimintaympäristö. Neuvosto palauttaa mieleen temaattista kokonaisuutta 1 koskevan EU:n yhteisen kannan ja on tyytyväinen vähemmistöjä koskevan sekundäärilainsäädännön hyväksymiseen sekä panee merkille Albanian sitoumukset hyväksyä vuoden loppuun mennessä ja panna täytäntöön jäljellä olevat, kansallisiin vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden suojelua koskevan vuoden 2017 puitelain säännökset eurooppalaisten normien mukaisesti ja osallistamalla kaikki asiaankuuluvat sidosryhmät. Vastaavasti neuvosto kannustaa kokonaisvaltaisen maareformin täytäntöönpanoa ja omistusoikeuksien vahvistamista läpinäkyvällä tavalla. Kansalaisyhteiskunnan roolia, samoin mielekästä kuulemista, on edelleen vahvistettava.
51. **Vaaliuudistusten** osalta neuvosto korostaa tarvetta käsitellä Etyjin/ODIHR:n ja Venetsian komission jäljellä olevia suosituksia osallistavalla ja oikea-aikaisella tavalla.
52. Neuvosto tunnustaa edistymistä tapahtuneen **muuttoliikkeen** ja rajaturvallisuuden osalta, mutta korostaa tarvetta edistyä edelleen turvapaikkamenettelyissä ja politiikan mukauttamisessa täysin EU:n viisumipolitiikkaan.
53. **Taloudellisten arviointiperusteiden** osalta neuvosto panee tyytyväisenä merkille Albanian hyvän valmistautumisen toimivan markkinatalouden kehittämiseen ja kannustaa Albaniaa jatkamaan toimia, joilla pyritään lisäämään sen kykyä selviytyä kilpailun ja markkinavoimien paineista unionissa, ja panemaan täytäntöön tarvittavat rakenneuudistukset.
54. Neuvosto panee tyytyväisenä merkille, että Albania jatkaa rakentavasti ja sitoutuneesti alueellista yhteistyötä. Neuvosto toteaa, että **hyvät naapuruussuhteet** ja alueellinen yhteistyö ovat edelleen laajentumisprosessin sekä vakautus- ja assosiaatioprosessin keskeisiä osatekijöitä.

55. Neuvosto antaa Albanialle tunnustusta johdonmukaisesta yhteistyöstä ulkopoliittisissa kysymyksissä ja erityisesti sen vakaista ja pitkäaikaisista toimista politiikkansa mukauttamiseksi täysin **EU:n YUTP:hen**, mukaan lukien EU:n rajoittavat toimenpiteet. Se on vahva osoitus Albanian strategisesta sitoutumisesta EU-jäsenyyteen. Neuvosto on myös tyytyväinen siihen, että Albania osallistuu edelleen aktiivisesti EU:n YTPP-operaatioihin, sekä EU:n ja Albanian uuteen turvallisuus- ja puolustuskumppanuuteen, joka tasoittaa tietä yhteistyön lisäämiselle keskeisillä aloilla.

POHJOIS-MAKEDONIA

56. Neuvosto on tyytyväinen siihen, että Pohjois-Makedonian uusi hallinto on vahvistanut EU:hun yhdentymisen strategiseksi tavoitteekseen, mutta palauttaa samalla mieleen heinäkuussa 2022 antamansa päätelmät ja toteaa, että Pohjois-Makedonia ei ole vielä saattanut päätökseen **perustuslaillisia muutoksia**, jotka se on sitoutunut tekemään. Neuvosto toistaa, että Eurooppa-neuvosto kehotti Pohjois-Makedoniaa **vauhdittamaan** kyseisten muutosten **saattamista päätökseen**, ja vahvistaa olevansa valmis kutsumaan koolle toisen hallitustenvälisen konferenssin ilman lisäviivytyksiä ja uusia poliittisia päätöksiä heti, kun Pohjois-Makedonia on pannut sitoumuksensa täytäntöön sisäisten menettelyjensä mukaisesti. Tämän jälkeen neuvosto on valmis avaamaan ensimmäisen neuvottelukokonaisuuden mahdollisimman pian neuvottelukehyksen mukaisesti.
57. Neuvosto kannustaa kaikkia **parlamentin** osapuolia varmistamaan puolueiden välisen yhteistyön keskittyen EU:hun liittyvien uudistusten täytäntöönpanon edistämiseen.

58. Neuvosto on tyytyväinen Pohjois-Makedonian valmistelujen tasoon keskeisillä aloilla. Se toteaa, että EU:hun liittyvien uudistusten täytäntöönpanon nopeuttamiseksi tarvitaan yhä pysyviä ja päättäväisiä toimia erityisesti **perusasioiden ja oikeusvaltion** aloilla, joilla edistymistä on tapahtunut vain vähän. Neuvosto toistaa, että Pohjois-Makedonian on huolehdittava oikeuslaitoksen riippumattomuudesta, ammattimaisuudesta, tehokkuudesta ja puolueettomuudesta sekä julkishallinnon uudistamisesta. Tuomarineuvostoa on vahvistettava vuonna 2023 tehdyn EU:n vertaisarvioinnin suositusten mukaisesti. Korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa on tehostettava. Neuvosto on edelleen vakavasti huolissaan rikoslain muutoksista, jotka vaikuttavat lukuisiin korkean tason korruptiotapauksiin. Neuvosto kehottaa Pohjois-Makedoniaa hyväksymään uuden rikoslain, joka noudattaa EU:n säännöstöä ja kansainvälisiä normeja. Neuvosto myös kehottaa uudelleen Pohjois-Makedoniaa jatkamaan toimiaan **perusoikeuksien** sekä vähemmistöihin ja eri yhteisöihin kuuluvien henkilöiden oikeuksien, tiedotusvälineiden vapauden ja sananvapauden vahvistamiseksi edelleen.
59. Neuvosto on tyytyväinen siihen, että äskettäin vuonna 2024 pidetyt parlamentti- ja presidentinvaalit olivat kilpailulliset, mutta toteaa, että **vaaliuudistuksen** osalta kaivataan lisäedistymistä, mukaan lukien Etyjin/ODIHR:n ja Venetsian komission jäljellä olevien suositusten käsittely.
60. Neuvosto antaa Pohjois-Makedonialle tunnustusta sen jatkuvasta hyvästä yhteistyöstä **muuttoliikkeen** hallinnassa, rajaturvallisuudessa ja politiikkansa mukauttamisessa EU:n viisumipolitiikkaan.
61. **Taloudellisten arviointiperusteiden** osalta neuvosto panee tyytyväisenä merkille Pohjois-Makedonian hyvän valmistautumisen toimivan markkinatalouden kehittämiseen ja tietyn edistymisen tältä osin ja kannustaa Pohjois-Makedoniaa jatkamaan toimia, joilla pyritään lisäämään sen kykyä selviytyä kilpailun ja markkinavoimien paineista unionissa, ja panemaan täytäntöön tarvittavat rakenneuudistukset.

62. Neuvosto toteaa, että **hyvät naapuruussuhteet** ja alueellinen yhteistyö ovat edelleen laajentumisprosessin sekä vakautus- ja assosiaatioprosessin keskeisiä osatekijöitä. Neuvosto muistuttaa siitä, että on tärkeää saada aikaan konkreettisia tuloksia ja panna vilpittömässä mielessä täytäntöön kahdenväliset sopimukset, kuten Prespan sopimus Kreikan kanssa sekä ystävyyttä, hyvää naapuruutta ja yhteistyötä koskeva sopimus Bulgarian kanssa neuvottelukehyksen mukaisesti.
63. Neuvosto antaa Pohjois-Makedonialle tunnustusta johdonmukaisesta yhteistyöstä ulkopoliittisissa kysymyksissä ja erityisesti sen vakaista ja pitkäaikaisista toimista politiikkansa täysipainoiseksi mukauttamiseksi **EU:n YUTP:hen** sekä EU:n rajoittaviin toimenpiteisiin. Tämä on vahva osoitus Pohjois-Makedonian strategisesta sitoutumisesta EU-jäsenyyteen. Neuvosto on myös tyytyväinen siihen, että Pohjois-Makedonia osallistuu edelleen aktiivisesti EU:n YTPP-operaatioihin, sekä EU:n ja Pohjois-Makedonian uuteen turvallisuus- ja puolustuskumppanuuteen, joka tasoittaa tietä yhteistyön lisäämiselle keskeisillä aloilla.

BOSNIA JA HERTSEGOVINA

64. Neuvosto panee tyytyväisenä merkille Eurooppa-neuvoston 21.–22. maaliskuuta 2024 hyväksymän **päätöksen aloittaa liittymisneuvottelut** Bosnia ja Hertsegovinan kanssa 12. maaliskuuta 2024 annetun komission suosituksen pohjalta. Neuvosto odottaa, että Bosnia ja Hertsegovina toteuttaa kaikki 12. lokakuuta 2022 annetussa komission suosituksessa esitetyt asiaankuuluvat toimet, jotta neuvosto voi hyväksyä neuvottelukehyksen näiden ehtojen täytyttyä. Lisätoimia tarvitaan niiden 14 keskeisen prioriteetin täyttämiseksi, jotka on esitetty sen EU-jäsenyyshakemuksesta annetussa komission lausunnossa, jonka neuvosto hyväksyi vuonna 2019, ja ottaen huomioon Eurooppa-neuvoston kesäkuussa 2022 antamat päätelmät.

65. Neuvosto on tyytyväinen poliittisen johdon sitoumukseen, joka tuotti konkreettisia tuloksia ja edisti maaliskuussa tehtyä päätöstä aloittaa liittymisneuvottelut, mutta pitää valitettavana, että uudistusdynamikka on sittemmin heikentynyt. Neuvosto kehottaa kaikkia poliittisia toimijoita keskittymään uudelleen maan etenemiseen kohti EU-jäsenyyttä ja toteuttamaan päättäväisiä toimia tarvittavien uudistusten toteuttamiseksi. Bosnia ja Hertsegovinan olisi nimitettävä pääneuvottelija ja kansallinen IPA-koordinaattori liittymistä valmistelevan tukivälineen (IPA) III puitteissa sekä kehitettävä kansallinen ohjelma EU:n säännösten hyväksymiseksi. Neuvosto muistuttaa olevan tärkeää varmistaa, että kaikki hyväksytyt lait ovat EU:n säännösten ja eurooppalaisten normien sekä Venetsian komission suositusten mukaisia.
66. Neuvosto on tyytyväinen siihen, että Bosnia ja Hertsegovinassa 6. lokakuuta 2024 valtiotason vaalilain perusteella pidetyt paikallisvaalit olivat kilpailulliset ja tehokkaat ja että niissä otettiin huomioon joitakin ODIHR:n pitkäaikaisia suosituksia. Ottaen huomioon Daytonin rauhansopimuksella vahvistetut **institutionaaliset mekanismit** Bosnia ja Hertsegovinan on toteutettava lisää perustuslaki- ja vaaliuudistuksia kaikkien kansalaisten yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden varmistamiseksi, erityisesti panemalla täytäntöön Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen asiassa *Sejdić-Finci* linjaaman ja siihen liittyvän oikeuskäytännön. Neuvosto kehottaa jälleen toteuttamaan aidon vuoropuhelun avulla ja eurooppalaisten normien mukaisesti osallistavan ja rajatun perustuslaki- ja vaaliuudistusprosessin, jolla poistetaan vaaliprosessista kaikenlainen eriarvoisuus ja syrjintä. Lisäksi neuvosto palauttaa mieleen, että eräät perustuslakituomioistuimen päätökset on vielä pantava täysimääräisesti täytäntöön. Mitään sellaisia toimia ei pitäisi toteuttaa, jotka tekisivät mainittujen tuomioiden täytäntöönpanosta haasteellisempaa tai jotka syventäisivät erimielisyyksiä entisestään.
67. Neuvosto toistaa **varauksettoman sitoutumisensa** Bosnia ja Hertsegovinan lähentymiseen EU:hun yhtenä, yhtenäisenä ja täysivaltaisena maana. Neuvosto kehottaa kaikkia Bosnia ja Hertsegovinan poliittisia toimijoita pidättymään ja luopumaan provokatiivisesta ja vastakkainasettelua aiheuttavasta retoriikasta ja toimista, mukaan lukien maan suvereniteetin, yhtenäisyyden ja alueellisen koskemattomuuden kyseenalaistaminen, kunnioittamaan kaikkiin kansanryhmiin ja muihin ryhmiin kuuluvien kaikkien kansalaisten yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden periaatteita sekä lopettamaan tuomittujen sotarikollisten ihannoinnin ja edistämään aktiivisesti sovintoa.

68. Neuvosto on edelleen erittäin huolestunut Serbitasavallan lainsäädännöstä ja ilmoituksista, jotka ovat ristiriidassa Bosnia ja Hertsegovinan EU:hun liittymisprosessin kanssa, muun muassa separatistisesta retoriikasta ja maan perustuslaillisen järjestyksen kyseenalaistamisesta. Bosnia ja Hertsegovinan suvereniteettia, alueellista koskemattomuutta, perustuslaillista järjestystä, myös perustuslakituomioistuimen päätöksiä, ja kansainvälistä henkilöllisyyttä on kunnioitettava. Näiden periaatteiden vastaiset toimet johtavat vakaviin seurauksiin.
69. Neuvosto panee merkille oikeuslaitoksen alalla saavutetun rajallisen edistymisen, erityisesti lahjomattomuuteen liittyvien muutosten hyväksymisen korkean tason tuomari- ja syyttäjäneuvostoa koskevaan lakiin, ja korostaa **oikeusvaltion** vahvistamisen tarvetta, muun muassa hyväksymällä korkean tason tuomari- ja syyttäjäneuvostoa koskeva uusi laki ja tuomioistuimia koskeva laki. Perustuslakituomioistuimen päätöksiä on noudatettava täysimääräisesti.
70. Neuvosto toteaa, että **perusoikeuksien** alalla on toteutettu toimia vain vähän, ja kehottaa jälleen Bosnia ja Hertsegovinaa tehostamaan merkittävästi toimia tältä osin. Neuvosto panee merkille, että sananvapauden, tiedonvälityksen vapauden ja toimittajien suojelun alalla ei saatu aikaan edistymistä, ja kehottaa Bosnia ja Hertsegovinaa varmistamaan kokoontumis-, yhdistymis- ja sananvapauden täysimääräisen kunnioittamisen, suojelun ja edistämisen ja pidättäytymään uusista toimista, jotka vaikuttavat kielteisesti mainittuihin vapauksiin.
71. Neuvosto pitää myönteisenä sitä, että **korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa** on edistytty jonkin verran. Erityisesti on huomattava eturistiriitojen ehkäisemistä sekä rahanpesun ja terrorismin rahoituksen torjuntaa koskevien lakien hyväksyminen sekä oikeudellista yhteistyötä EU:n kanssa koskevan Eurojust-sopimuksen allekirjoittaminen. Neuvosto kehottaa Bosnia ja Hertsegovinaa toteuttamaan lisää päättäväisiä toimia näillä aloilla, mukaan lukien näytön varmistaminen tutkinnasta ja tuomioista, myös korkealla tasolla, ja henkilötietojen suojaa koskevan lain hyväksyminen.

72. **Taloudellisten arviointiperusteiden** osalta neuvosto kannustaa Bosnia ja Hertsegovinaa jatkamaan pyrkimyksiään selviytyä kilpailupaineista ja markkinavoimista unionissa ja panemaan täytäntöön tarvittavat rakenneuudistukset.
73. Neuvosto on tyytyväinen siihen, että muuttoliikkeen hallinta on parantunut edelleen, ja kehottaa maata mukauttamaan politiikkansa täysin EU:n **viisumipolitiikkaan** ja hyväksymään rajavalvontalain. Neuvosto on tyytyväinen siihen, että neuvottelut Frontexin asemaa koskevasta sopimuksesta ovat edenneet, ja kehottaa allekirjoittamaan sen pikaisesti.
74. Länsi-Balkanin **kasvusuunnitelman** täytäntöönpanon osalta neuvosto kehottaa Bosnia ja Hertsegovinaa toimittamaan uudistusohjelmansa ilman lisäviivytyksiä. Tämä on yleinen perusvaatimus mahdollisille uudistus- ja kasvutukivälineen maksuille, ja Bosnia ja Hertsegovina saattaa menettää merkittäviä etuja, jos edistystä ei tapahdu.
75. EU osoittaa solidaarisuutta Bosnia ja Hertsegovinalle 3. lokakuuta 2024 tapahtuneiden tuhoisien **tulvien** ja maanvyörymien vuoksi. EU on antanut hätäapua EU:n pelastuspalvelumekanismin, johon osallistui kymmenen jäsenvaltiota, kautta sekä EUFOR Althea -operaation kautta. EU on valmis tarjoamaan lisääpua tarvittaessa.
76. Neuvosto on tyytyväinen **EUFOR Althea** -operaation toimeksiannon uusimiseen. EUFOR Althealla on edelleen keskeinen rooli Bosnia ja Hertsegovinan viranomaisten tukemisessa turvallisen ja vakaan ympäristön ylläpitämiseksi kaikille kansalaisille.
77. Neuvosto toistaa, että **kansainvälisten toimijoiden** on tärkeää jatkaa yhteistyötä, ja ilmaisee tukensa korkean edustajan ja hänen toimistonsa tehtävälle 5+2-asialistan toteuttamisessa.
78. Neuvosto kehottaa uudelleen Bosnia ja Hertsegovinaa ratifioimaan pikaisesti kaikki Berliinin prosessin mukaiset alueelliset **liikkuvuussopimukset**.
79. Neuvosto kiittää Bosnia ja Hertsegovinaa siitä, että se on mukauttanut politiikkansa täysin **EU:n YUTP:hen**, mikä kertoo sen selkeästä sitoutumisesta EU-jäsenyyteen, ja kannustaa sitä jatkamaan näin ja panemaan täysimääräisesti täytäntöön rajoittavat toimenpiteet, myös Venäjän ja Valko-Venäjän osalta.

KOSOVO

80. Neuvosto on tyytyväinen Kosovon jatkuvaan **sitoutumiseen** EU-jäsenyyteen ja siihen liittyviin uudistuksiin. EU avustaa Kosovoa jatkossakin sen uudistuksissa ja niiden jatkuvassa täytäntöönpanossa, mukaan lukien uudistukset, joissa keskitytään EU-jäsenyyteen. Neuvosto on tyytyväinen Kosovon kansalaisten viisumivapauden voimaantuloon.
81. Neuvosto panee tyytyväisenä merkille tietyn edistymisen **järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa**, erityisesti Europolin kanssa tehtävän lisääntyneen yhteistyön välityksellä, mutta toteaa myös, että **korruption torjunnassa** ja **perusoikeuksien** suojelussa edistymistä on tapahtunut vain vähän. Kosovon olisi jatkettava ponnistelujaan oikeusjärjestelmän vastuuvollisuuden, riippumattomuuden, tehokkuuden ja luotettavuuden varmistamiseksi, sananvapauden suojelemiseksi ja sen varmistamiseksi, että näiden alojen lainsäädäntö on täysin EU:n säännösten ja eurooppalaisten normien mukaista. Neuvosto korostaa, että on tärkeää vahvistaa julkishallintoa. Neuvosto kannustaa Kosovoa saamaan aikaan lisäedistystä perusoikeuksien edistämiseksi tehokkaasti. Tältä osin neuvosto on tyytyväinen perustuslakituomioistuimen Dečanin luostaria koskevan päätöksen täytäntöönpanoon. Neuvosto panee tyytyväisenä merkille, että Kosovo on perustanut sukupuoleen perustuvan väkivallan torjunnasta vastaavan keskussihteeristön ja nimittänyt kansallisen koordinaattorin.
82. **Taloudellisten arviointiperusteiden** osalta neuvosto panee tyytyväisenä merkille Kosovon hyvän edistymisen toimivan markkinatalouden kehittämisessä ja kannustaa Kosovoa toteuttamaan tarvittavat rakenneuudistukset.
83. Neuvosto on tyytyväinen siihen, että helmikuussa 2025 pidettävät **parlamenttivaalit** järjestetään Kosovon uuden vaalikehyksen puitteissa noudattaen EU:n perättäisten vaalitarkkailuvaltuuskuntien antamia suosituksia. Neuvosto kehottaa Kosovoa vahvistamaan edelleen tätä kehystä ja korostaa läpinäkyvän, hyvin hallinnoidun, osallistavan ja kilpailullisen vaaliprosessin merkitystä.

84. Neuvosto on yhä syvästi huolissaan **Pohjois-Kosovon** tilanteesta. Kosovon ja Serbian on jatkettava jatkuvia jännitteiden lieventämispyrkimyksiä, pidättäydyttävä yksipuolisista ja provokatiivisista toimista, jotka voisivat johtaa jännitteisiin ja väkivaltaan, ja vältettävä vastakkainasettelua aiheuttavaa retoriikkaa. Neuvosto antaa tukensa KFOR-joukkojen tehostetulle läsnäololle erityisesti Kosovon ja Serbian välisellä rajalla/raja-alueilla sekä niiden pysyvälle läsnäololle Mitrovican sillalla. Useat Kosovon koordinoimattomat toimet, mukaan lukien toimet, jotka kohdistuvat Kosovossa toimiviin Serbian tukemiin rakenteisiin ja palveluihin, ovat vaikuttaneet kielteisesti Kosovon serbeihin ja muihin yhteisöihin sekä julkisten palvelujen ja sosiaalipalvelujen saatavuuteen näiden kohdalla. Neuvosto odottaa sekä Kosovon että Serbian löytävän Pohjois-Kosovon tilanteeseen koordinoidulla tavalla kestävä ratkaisun, joka takaa turvallisuuden ja osallistavan demokratian kaikille kansalaisille.
85. Neuvosto toistaa tuomitsevansa jyrkästi Kosovon serbimielenosoittajien 29. toukokuuta 2023 synnyttämät väkivaltaisuuudet kansalaisia, KFOR-joukkoja, lainvalvontaviranomaisia ja tiedotusvälineitä vastaan sekä 24. syyskuuta 2023 Kosovon poliisia vastaan tehdyn väkivaltaisen hyökkäyksen Kosovon pohjoisosassa. Väkivallalle ei ole perusteita. Neuvosto panee merkille Kosovossa vireillä olevat oikeudenkäynnit ja toistaa vastuuvollisuuden välttämättömyyttä.
86. Neuvosto tuomitsee Iber Lepencin / Ibar Lepenacin kanavaan Pohjois-Kosovossa äskettäin tehdyn iskun ja osoittaa solidaarisuutta siitä kärsineitä ihmisiä kohtaan. Neuvosto odottaa, että tekijät otetaan kiinni ja saatetaan oikeuden eteen. Tässä yhteydessä neuvosto kehottaa kaikkia sidosryhmiä tekemään täyttä yhteistyötä asiaankuuluvien viranomaisten kanssa.
87. Neuvosto kehottaa Kosovoa tekemään mahdolliseksi Kosovon serbeihin kuuluvien tuomareiden, syyttäjien, poliisien ja muun henkilöstön uudelleenintegroimisen kaikkiin Kosovon instituutioihin, joista heitä on lähtenyt vuonna 2022. Neuvosto odottaa, että uudelleenintegroiminen tapahtuu vuoropuhelussa sovittujen toimien mukaisesti ja noudattaen täysin Kosovon oikeudellista kehystä. EU on toteuttanut Kosovoa koskevia peruutettavissa olevia toimenpiteitä korkean edustajan EU:n puolesta 3. kesäkuuta 2023 antaman julkilausuman mukaisesti. EU lopettaa nämä toimenpiteet asteittain samalla kun Kosovo toteuttaa lisätoimia Pohjois-Kosovon jännitteiden lievittämiseksi. Neuvosto seuraa tiiviisti näiden asioiden etenemistä.

88. Neuvosto pitää valitettavana, että enemmistö Kosovon serbeistä boikotoi huhtikuussa 2024 järjestettyä pormestarien uudelleenvalintaa koskevaa äänestystä. On keskeisen tärkeää järjestää kaikissa neljässä pohjoisessa kunnassa osallistavat paikallisvaalit, joihin Kosovon serbit osallistuvat täysimääräisesti ilman minkäänlaisia ennakkoehtoja. Olisi helpotettava kaikkien äänioikeutettujen kansalaisten äänioikeuden toteutumista. Neuvosto kannustaa Kosovon kansalliskokouksen kaikkia Kosovon serbeihin kuuluvia jäseniä osallistumaan aktiivisesti ja rakentavasti kansalliskokouksen työhön.
89. Neuvosto odottaa Kosovon osallistuvan **EU:n tuella käytävään vuoropuheluun** vilpittömässä mielessä, jotta Serbian kanssa saadaan viipymättä aikaan kokonaisvaltainen oikeudellisesti sitova sopimus suhteiden normalisoinnista kansainvälisen oikeuden ja EU:n säännösten mukaisesti. Suhteiden normalisointi ja osapuolten välisessä vuoropuhelussa annettujen sitoumusten täytäntöönpano ovat olennaisia edellytyksiä molempien osapuolten tiellä kohti liittymistä Euroopan unioniin. Molemmat ovat vaarassa menettää merkittäviä mahdollisuuksia, jos edistystä ei saavuteta.
90. Neuvosto on tyytyväinen siihen, että Kosovo ja Serbia ovat äskettäin vakuuttaneet olevansa sitoutuneita suhteidensa normalisointiprosessiin ja luvanneet toimia rakentavasti prosessin vauhdittamiseksi. Se ilmaisee tyytyväisyytensä myös sähköntoimitusta koskevan kaupallisen sopimuksen tekemiseen Pohjois-Kosovossa joulukuussa 2023 ja rekisterikilpien vastavuoroiseen tunnustamiseen tammikuussa 2024.
91. Neuvosto toistaa, että helmikuussa 2023 hyväksyttyä Kosovon ja Serbian välisten suhteiden normalisointia koskevaa sopimusta ja sen täytäntöönpanoa koskevaa maaliskuussa 2023 hyväksyttyä liitettä on noudatettava kaikilta osin ja ne on pantava täytäntöön mahdollisimman pian ilman ennakkoehtoja kuten kaikki EU:hun liittyvät sitoumukset, yhdessä muiden täyttämättä olevien sitoumusten kanssa, jotka tehtiin EU:n tuella käydyssä, korkean edustajan johtamassa ja EU:n erityisedustajan tukemassa vuoropuhelussa.
92. Tähän sisältyy serbienemmistöisten kuntien liiton tai yhteisön perustaminen, joka alkaa siitä, että Kosovon hallituksen päätöksellä Kosovon perustuslakituoimioistuimelle toimitetaan viipymättä EU:n välittäjän osapuolille esittämä ehdotus perussäännöksi. Neuvosto toistaa, että Serbian tukemien rakenteiden ja palvelujen asema on tarkoitus ratkaista EU:n tuella käytävässä vuoropuhelussa aikaansaatujen sopimusten ja Kosovon lainsäädännön mukaisesti.

93. Neuvosto muistuttaa, että **normalisointia käsittelevän Kosovon erityistyöryhmän** asialistaa on muutettava, jotta otetaan huomioon Kosovon ja Serbian suhteiden normalisointia koskevassa sopimuksessa ja sen täytäntöönpanoa koskevassa liitteessä tarkoitettut Kosovon velvoitteet.
94. Neuvosto toistaa pitävänsä tärkeänä ja tukevansa **Kosovon tuomioistuimen erityisjaostojen ja erikoissyyttäjänviraston** työtä ja korostaa olevansa valmis avustamaan niitä niiden toimeksiannon täytäntöönpanossa.
95. Neuvosto muistuttaa, että Kosovon on tärkeää tehdä tiivistä yhteistyötä **EULEX**-operaation ja muiden asiaankuuluvien kansainvälisten toimijoiden kanssa.
96. Neuvosto on tyytyväinen toimiin, joita Kosovo on toteuttanut täyttääkseen sitoumuksensa **CEFTA**-sopimuksen puitteissa, muun muassa kumoamalla päätöksensä kieltää Serbiasta peräisin olevien tavaroiden tuonti. Tämä olisi pantava pikaisesti täytäntöön kaikilta osin.
97. Neuvosto pitää hyvin myönteisenä sitä, että Kosovo tuomitsee Venäjän Ukrainaa vastaan käymän hyökkäyssodan ja on jatkanut vapaaehtoisesti politiikkansa mukauttamista **EU:n YUTP:hen** ja EU:n rajoittavien toimenpiteiden täytäntöönpanoa, mikä on vahva osoitus Kosovon strategisesta valinnasta ja asemasta arvoyhteisössä.

TURKKI

98. Kaikkien aiempien, suhteita Turkkiin käsitelleiden neuvoston ja Eurooppa-neuvoston päätelmien mukaisesti neuvosto korostaa EU:n **strategista intressiä** itäisen Välimeren toimintaympäristön vakauteen ja turvallisuuteen sekä yhteistyöhön perustuvan, molempia osapuolia hyödyttävän suhteen kehittämiseen Turkin kanssa.
99. EU toistaa olevansa **valmis yhteistyöhön** Turkin kanssa yhteisen edun mukaisilla aloilla Eurooppa-neuvoston huhtikuussa 2024 antamien päätelmien mukaisella vaiheittaisella, oikeasuhteisella ja peruutettavissa olevalla tavalla ja jo vahvistettujen edellytysten mukaisesti.

100. Neuvosto panee tarkoin merkille tässä yhteydessä toteutetut **konkreettiset toimet**, kuten ensimmäisen kauppaa koskevan korkean tason vuoropuhelun järjestämisen, taloutta koskevan korkean tason vuoropuhelun uudelleen käynnistämisen ja Euroopan investointipankille esitetyn pyynnön selvittää edellytyksiä yhteistyön aloittamiseksi vähitellen uudestaan painopistealoilla, keskittyen yksityiseen sektoriin. Neuvosto panee tarkoin merkille myös ulkopoliittikkaa ja alueellisia kysymyksiä koskevien vuoropuhelujen sekä EU:n ja Turkin välisten korkean tason vuoropuhelujen jatkamisen Eurooppa-neuvoston aiemmissa päätelmissä vahvistetuilla yhteisen edun mukaisilla aloilla. Turkin oma rakentava osallistuminen on keskeisellä sijalla eri yhteistyöalojen edistämisessä. Tältä osin Euroopan unioni pitää erityisen tärkeänä Kyproksen sovintoneuvotteluihin palaamista ja niissä edistymistä, jotta voidaan entisestään tehostaa EU:n ja Turkin yhteistyötä.
101. Neuvosto panee merkille Turkin ja Kreikan **suhteiden parantumisen** ja odottaa sen jatkuvan. Neuvosto panee merkille itäisen Välimeren alueen rauhoittumisen, jonka on myös tärkeää jatkaa.
102. Neuvosto odottaa Turkin jatkossakin yksiselitteisesti sitoutuvan **hyviin naapuruussuhteisiin** ja kiistojen rauhanomaiseen ratkaisemiseen, tarvittaessa Kansainväliseen tuomioistuimeen turvautuen. Kaikissa asiaankuuluvissa neuvoston päätelmissä ja 21. syyskuuta 2005 annetussa julkilausumassa todetun mukaisesti neuvosto toistaa, että Turkin on täytettävä neuvottelukehyksen mukaiset velvoitteensa, kuten velvoite panna assosiaatiosopimuksen lisäpöytäkirja täytäntöön täysimääräisesti ja kaikkia jäsenvaltioita kohtaan syrjimättömästi. Kaikkien jäsenvaltioiden tunnustaminen on keskeisen tärkeää. Turkin on normalisoitava suhteensa Kyproksen tasavaltaan ja kunnioitettava kaikkien EU:n jäsenvaltioiden suvereniteettia ja alueellista koskemattomuutta sekä kaikkia niiden suvereenia oikeuksia EU:n ja kansainvälisen oikeuden, myös Yhdistyneiden kansakuntien merioikeusyleissopimuksen, mukaisesti.

103. Neuvosto ilmaisee toistamiseen, että EU on täysin sitoutunut **Kypoksen ongelman kokonaisvaltaiseen ratkaisuun** YK:ssa sovituissa puitteissa kaikkien asiaa koskevien YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmien ja unionin perustana olevien periaatteiden ja unionin säännösten mukaisesti. On ratkaisevan tärkeää, että Turkki sitoutuu tällaiseen rauhanomaiseen ratkaisuun ja edistää sitä aktiivisesti, myös sen ulkoisten näkökohtien osalta. EU on tyytyväinen YK:n pääsihteerin viimeaikaisiin toimiin sovintoneuvottelujen jatkamiseksi ja on edelleen valmis toimimaan aktiivisessa roolissa YK-johtoisen prosessin kaikkien vaiheiden tukemiseksi kaikin käytettävissään olevin asianmukaisin keinoin. Neuvosto muistuttaa Varoshan aseman tärkeydestä, tuomitsee kaikki Turkin yksipuoliset toimet, jotka ovat YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmien vastaisia, ja kehottaa Turkkia jälleen peruuttamaan ne välittömästi. Neuvosto kehottaa Turkkia noudattamaan kaikkia asiaa koskevia YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmia, erityisesti päätöslauselmia 541, 550, 789 ja 1251.
104. Palauttaen mieleen neuvoston ja Eurooppa-neuvoston aiempien vuosien päätelmät ja myös Turkin kansainväliset sitoumukset tältä osin neuvosto toistaa olevansa vakavasti huolissaan **demokratian, oikeusvaltion ja perusoikeuksien** jatkuvasta ja erittäin huolestuttavasta tilanteesta. Erityisen huolestuttavaa on riippumattomuuden jatkuva systeeminen puuttuminen ja kohtuuton paine oikeuslaitosta kohtaan sekä monet turvallisen sananvapauden rajoitukset, mukaan lukien tiedotusvälineiden vapaus ja tiedon levittäminen, sekä demokraattisesti valittujen pormestareiden erottamiset ja korvaamiset. Neuvosto toteaa huolestuneena, että kansalaisyhteiskunnan organisaatioihin, jotka toimivat erityisesti naisten, hlbt-henkilöiden ja ihmisoikeuksien hyväksi, kohdistuu painostusta yhä edelleen. Neuvosto kehottaa jälleen Turkkia tehostamaan yhteistyötään **Euroopan neuvoston** ja sen asiaankuuluvien elinten ja instituutioiden kanssa, reagoimaan niiden keskeisiin suosituksiin, panemaan kokonaisuudessaan täytäntöön Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja muut kansainväliset ihmisoikeusvälineet, joiden sopimusosapuoli Turkki on, sekä panemaan täytäntöön kaikki Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomiot Euroopan ihmisoikeussopimuksen 46 artiklan mukaisesti. Turkki ei edelleenkään ole pannut täytäntöön Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomioita, mikä herättää epäilyksiä sen sitoutumisesta oikeusvaltioon ja perusoikeuksien kunnioittamiseen sekä sen kansainvälisiin velvoitteisiin. Neuvosto kehottaa Turkkia kääntämään kiireellisesti kielteiset kehityssuuntaukset kaikilla näillä aloilla ja puuttumaan uskottavasti useisiin vakaviin puutteisiin, joita on eritelty komission kertomuksessa.

105. **Taloudellisten arviointiperusteiden** osalta neuvosto on tyytyväinen vuoden 2023 puolivälistä lähtien tapahtuneeseen siirtymiseen kohti tavanomaisempaa ja tiukempaa talouspolitiikkaa. Neuvosto kannustaa Turkkia jatkamaan vakauteen tähtäävän makrotalouspolitiikan täytäntöönpanoa ja puuttumaan edelleen huolenaiheisiin, jotka liittyvät Turkin markkinatalouden toiminnan moitteettomuuteen sekä institutionaaliseen ja sääntely-ympäristöön.
106. **EU:n ja Turkin julkilausuma** on edelleen keskeinen kehys muuttoliikettä koskevalle yhteistyölle, ja se tuottaa edelleen tuloksia. Turkki ja EU ovat jatkaneet yhteistyötä pakolaisten ja heitä vastaanottavien yhteisöjen tukemiseksi Turkissa. Neuvosto toistaa, että EU:n ja Turkin julkilausuman täysimääräisellä ja syrjimättömällä täytäntöönpanolla, myös suhteessa Kyproksen tasavaltaan, on tärkeä merkitys, jotta palautuksia voitaisiin jatkaa ilman aiheetonta viivytystä ja laittomia maahantuloja ehkäistä. Tässä yhteydessä neuvosto korostaa myös, että Turkin on pantava täysimääräisesti ja tosiasiallisesti täytäntöön EU:n ja Turkin takaisinottosopimus ja tehtävä oikeus- ja sisäasioiden alalla yhteistyötä kaikkien EU:n jäsenvaltioiden kanssa sekä mukautettava politiikkansa EU:n viisumipolitiikkaan.
107. Neuvosto muistuttaa, että Turkin on täytettävä **EU:n ja Turkin tulliliiton** täytäntöönpanoa koskevat velvoitteensa ja varmistettava sen tosiasiallinen soveltaminen kaikkiin jäsenvaltioihin. Neuvosto tunnustaa viimeaikaisen edistymisen kohti kaupan esteiden ratkaisemista ja tiettyjen rajoitusten poistamista, mutta odottaa Turkin jatkavan ja vauhdittavan toimia jäljellä olevien kaupan esteiden poistamiseksi.
108. Neuvosto antaa arvoa konkreettisille toimenpiteille, joita Turkki on toteuttanut lopettaakseen Venäjän vastaisten **EU:n pakotteiden kiertämisen** sen alueen kautta. Ne on pantava täytäntöön ja niitä on tarvittaessa täydennettävä lisätoimilla. Edelleen on hyvin tärkeää tehdä EU:n kanssa aktiivista yhteistyötä, jolla pyritään ehkäisemään ja havaitsemaan muun muassa kaksikäyttötuotteita koskevien EU:n pakotteiden kiertämistä sekä tavaroiden vilpillistä kauttakuljetusta ja jälleenvientiä Venäjälle kolmansien maiden välittäjien avulla. Neuvosto pyytää EU:n pakotteiden täytäntöönpanosta vastaavaa erityislähettilästä laatimaan arvion Turkin tässä yhteydessä toteuttamien toimien tuloksista ja mahdollisista keinoista tehostaa kyseisiä toimia.

109. Neuvosto tunnustaa Turkin tärkeän roolin YK:n Mustanmeren viljasopimuksessa ja vankienvaihdossa Venäjän Ukrainaa vastaan käymän sodan yhteydessä.
110. Neuvosto pitää erittäin valitettavana, että Turkin mukautuminen **EU:n YUTP:hen** nähden on hyvin vähäistä ja että Turkki ei ole yhtynyt Venäjän Ukrainaa vastaan käymän hyökkäyssodan johdosta hyväksyttyihin EU:n rajoittaviin toimenpiteisiin, ja kehottaa jälleen painokkaasti Turkkia vauhdittamaan ensi tilassa toimia politiikkansa mukauttamiseksi EU:n YUTP:n kantoihin ja rajoittaviin toimenpiteisiin. Turkin ulkopolitiikka on edelleen ristiriidassa EU:n prioriteettien kanssa. Turkin viranomaisten on puututtava tähän, ja sitä on syytä käsitellä myös EU:n ja Turkin välisten ulkopolitiikkaa ja alueellisia kysymyksiä koskevien vuoropuhelujen puitteissa.
111. Lisävahvistuksena edellisen vuoden päätelmille neuvosto toteaa, että Turkin liittymisneuvottelut ovat käytännössä pysähdyksissä ja että uusien lukujen avaamista tai sulkemista ei voida harkita.

UKRAINA

112. Neuvosto toistaa **tuomitsevansa** jyrkästi **Venäjän** Ukrainaa vastaan käymän **hyökkäyssodan**, joka rikkoo ilmiselvästi YK:n peruskirjaa, ja vahvistaa jatkuvan tukensa Ukrainan itsenäisyydelle, suvereniteetille ja alueelliselle koskemattomuudelle maan kansainvälisesti tunnustettujen rajojen sisällä samoin kuin Ukrainan luonnolliselle oikeudelle puolustautua. Neuvosto vakuuttaa, että EU on sitoutunut kattavaan, oikeudenmukaiseen ja kestäväan rauhaan, joka perustuu YK:n peruskirjan ja kansainvälisen oikeuden periaatteisiin Ukrainan rauhansuunnitelman keskeisten periaatteiden ja tavoitteiden mukaisesti ja jossa yhtäkään Ukrainaan liittyvää aloitetta ei voida tehdä ilman Ukrainaa, ja vahvistaa myös EU:n horjumattoman sitoumuksen jatkaa tuen antamista Ukrainalle ja sen kansalle niin kauan ja niin voimakkaasti kuin on tarpeen, näin myös kesäkuussa 2024 allekirjoitettujen EU:n ja Ukrainan yhteisten turvallisuussitoumusten mukaisesti.

113. Neuvosto toistaa EU:n vankan tuen Ukrainalle ja sen EU-jäsenyyssprosessille ja antaa tunnustusta Ukrainan sitoutumiselle EU:n edellyttämään uudistusprosessiin. Neuvosto on tyytyväinen **jäsenyysneuvottelujen** viralliseen **aloittamiseen** Ukrainan kanssa kesäkuussa 2024 ja uudistuksissa kuluneen vuoden aikana saavutettuun huomattavaan edistymiseen Venäjän hyökkäyssodan aiheuttamista poikkeuksellisista haasteista huolimatta. Neuvosto on tyytyväinen siihen, että unionin säännösten analyttinen tarkastelu on edennyt suunnitellusti, ja odottaa sen päätökseen saattamista ja Ukrainan liittymisprosessin seuraavia vaiheita ja temaattisten kokonaisuuksien avaamista mahdollisimman pian, kun edellytykset täyttyvät, aloittaen perusasioiden temaattisesta kokonaisuudesta. Neuvosto on edelleen sitoutunut tukemaan Ukrainan humanitaarisia tarpeita samoin kuin vahinkojen korjaamista sekä maan elpymistä ja jälleenrakentamista ja on tyytyväinen siihen, että Ukraina-raportissa esitetyt komission suositukset ovat yhdenmukaisia Ukraina-suunnitelman kanssa.
114. Neuvosto pitää myönteisenä edistymistä **oikeusvaltiota sekä oikeuslaitosta ja julkishallintoa koskevien uudistusten** edustamilla tärkeillä aloilla. Tämä on jatkossakin ratkaisevan tärkeää Ukrainan selviytymiskyvyn vahvistamisen ja laajentumisprosessin edistymisen kannalta. Neuvosto on tyytyväinen oikeushallinnon elinten, erityisesti Ukrainan korkean tuomioistuinneuvoston ja tuomarien pätevyyden varmistavan korkean toimikunnan, ja perustuslakituomioistuimen käynnissä olevaan uudistamisprosessiin. Läpinäkyvien ja ansioihin perustuvien valintaprosessien toteuttaminen on edelleen tärkeää, ja sitä olisi jatkettava. Neuvosto odottaa oikeuslaitoksen ja erityisesti korkeimman oikeuden uudistamisprosessin jatkuvan. Neuvosto on lisäksi tyytyväinen siihen, että Ukraina on ratifioinut Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännön, ja kehottaa Ukrainaa toteuttamaan lisätoimia täysimääräisen kansallisen yhdenmukaistamisen varmistamiseksi.
115. Neuvosto pitää myönteisenä, että **perusoikeuksia** koskeva oikeudellinen ja institutionaalinen kehys on luotu, ja odottaa mielenkiinnolla sen täytäntöönpanoa ja vakiinnuttamista jatkossa. Neuvosto kannustaa Ukrainaa jatkamaan toimiaan sananvapauden ja tiedotusvälineiden vapauden vahvistamiseksi komission suositusten mukaisesti Venäjän hyökkäyssodan aiheuttamista nykyisistä haasteista huolimatta sekä jatkamaan toimiaan, joiden tarkoituksena on säilyttää ja asteittain palauttaa läpinäkyvä, moniarvoinen ja riippumaton mediaympäristö. Ulkomaisen tiedonmanipuloinnin ja häirinnän torjumiseksi toteutettavien toimien on oltava sananvapautta koskevien kansainvälisten normien mukaisia.

116. Neuvosto panee tarkoin merkille **kansallisiin vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden oikeuksien** suojelua koskevan muutetun lainsäädännön. Tämän lainsäädännön ja Ukrainan antamien sitoumusten täytäntöönpanon olisi jatkuttava EU:n neuvottelukehityksen mukaisesti.
117. Neuvosto on tyytyväinen Ukrainan edistymiseen **korruptiontorjuntaelinten** riippumattoman ja tehokkaan toiminnan varmistamisessa. Neuvosto kannustaa Ukrainaa jatkossakin puuttumaan jäljellä oleviin haasteisiin ja vahvistamaan edelleen korruptiontorjunnan institutionaalista kehystään rikosprosessilainsäädännön rajoitusten, henkilöstörajoitteiden ja korkean tason korruptiotapauksista kerrytettävän näytön osalta. Lisäksi neuvosto kannustaa Ukrainaa tehostamaan edelleen talousrikostutkintaansa ja rahanpesun vastaisia toimenpiteitään.
118. Taloudellisten arviointiperusteiden osalta neuvosto myöntää, että rahapolitiikan harjoittaminen ja yleinen **talouden** ohjaus ovat Ukrainassa kohdanneet poikkeuksellisia vaikeuksia nykyisissä olosuhteissa, ja pitää tältä osin myönteisenä, että Ukraina on jossakin määrin edistynyt toimivan markkinatalouden luomisessa.
119. Neuvosto antaa kiitosta Ukrainan pyrkimyksille parantaa **energiaturvallisuutta** ja energiahuollon riippumattomuutta tilanteessa, jossa Ukrainan energia- ja siviili-infrastruktuuriin kohdistuu jatkuvasti hyökkäyksiä Venäjän taholta. EU on valmis jatkamaan tuen antamista Ukrainan energiaturvallisuuden kiireelliseen parantamiseen ja Ukrainan energiajärjestelmän häiriönsietokyvyn vahvistamiseen sekä Ukrainan energiainfrastruktuurin jälleenrakentamiseen.
120. Neuvosto on edelleen sitoutunut **EU:n alakohtaisen yhteistyön** syventämiseen Ukrainan kanssa ja maan yhdentymiseen EU:n sisämarkkinoihin EU:n ja Ukrainan assosiaatiosopimuksen, mukaan lukien pitkälle menevä ja laaja-alainen vapaakauppa-alue, täytäntöönpanon tehostamisen pohjalta.
121. Neuvosto on tyytyväinen Ukrainan strategiseen sitoutumiseen EU-jäsenyyteen ja sen vahvaan mukautumiseen **EU:n YUTP:n** kantoihin ja rajoittaviin toimenpiteisiin. Se kannustaa Ukrainaa jatkamaan tätä myönteistä suuntausta kohti täysimääräistä mukauttamista, myös kaikkien valtioiden suvereniteetin ja alueellisen koskemattomuuden periaatteiden mukaisesti.

MOLDOVA

122. Neuvosto toistaa EU:n vankan tuen Moldovalle ja sen EU-jäsenyyssprosessille ja antaa tunnustusta Moldovan sitoutumiselle EU:n edellyttämään uudistusprosessiin. Neuvosto suhtautuu myönteisesti jäsenyysneuvottelujen viralliseen aloittamiseen Moldovan kanssa kesäkuussa 2024 ja uudistusten huomattavaan edistymiseen kuluneena vuotena Venäjän Ukrainaa vastaan käymän hyökkäyssodan ja Moldovaan itseensä kohdistuvien hybridi-iskujen aiheuttamista merkittävistä haasteista huolimatta. Neuvosto on tyytyväinen siihen, että unionin säännösten analyttinen tarkastelu on edennyt suunnitellusti, ja odottaa sen päätökseen saattamista, Moldovan liittymisprosessin seuraavia vaiheita ja temaattisten kokonaisuuksien avaamista mahdollisimman pian, kun edellytykset täyttyvät, aloittaen perusasioiden temaattisesta kokonaisuudesta.
123. **Perusasioiden** osalta neuvosto korostaa, että on tärkeää jatkaa uudistuksissa edistymistä erityisesti oikeusvaltion ja perusoikeuksien aloilla, mukaan lukien vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden oikeudet.
124. Moldovan olisi saavutetun merkittävän edistymisen pohjalta vietävä edelleen eteenpäin **oikeuslaitoksen**, myös taustaselvitysprosessin, kokonaisvaltaista **uudistustaan** ja edettävä **korruption torjunnassa** keskittyen asiaankuuluvien instituutioiden vahvistamiseen sekä tutkintaa ja tuomioita koskevan selkeän näytön kerryttämiseen myös korkean tason korruptiotapauksissa. Neuvosto on tyytyväinen Moldovan systeemiseen lähestymistapaan oligarkkien vallan vähentämiseksi ja kannustaa jatkamaan asiaan liittyvän toimintasuunnitelman täytäntöönpanoa.
125. Neuvosto panee merkille Etyjin/ODIHR:n alustavat havainnot, joiden mukaan **presidentinvaalit** ja **EU-jäsenyydestä** 20. lokakuuta **järjestetty kansanäänestys** sujuivat rauhallisesti ja hallitusti huolimatta Venäjän jatkuvista yrityksistä käyttää ulkomaista tiedonmanipulointia ja häirintää demokraattisten prosessien heikentämiseksi, myös käyttämällä paikallisia toimijoita. Neuvosto on tyytyväinen kansanäänestyksen tulokseen, joka vahvistaa Moldovan sitoutumisen tulevaisuuteen EU:n puitteissa.

126. Neuvosto antaa tunnustusta Moldovan kyvylle selviytyä Venäjän ennennäkemättömistä **hybridi**-iskuista ja vahvistaa EU:n tuen jatkuvan muun muassa Moldovassa toteutettavan EU:n kumppanuusoperaation kautta. Ulkomaisen pahantahtoisen sekaantumisen torjuminen, puuttuminen kansalaisiin vaikuttavaan disinformaatioon ja äänestysaktiivisuuden lisääminen ovat erityisen tärkeitä vuoden 2025 tulevia parlamenttivaaleja ajatellen. Ulkomaisen tiedonmanipuloinnin ja häirinnän torjumiseksi toteutettavien toimien on oltava sananvapautta koskevien kansainvälisten normien mukaisia.
127. Neuvosto on tyytyväinen Moldovan vakaaseen edistymiseen **energiaturvallisuutensa** ja energiahuoltonsa riippumattomuuden parantamisessa. EU on valmis jatkamaan tuen antamista tällä alalla. Moldovan on tarpeen vauhdittaa entisestään sähköverkkojen yhteenliittäntöihin liittyviä infrastruktuurihankkeita rakenteellisten haavoittuvuuksien vähentämiseksi.
128. **Taloudellisten arviointiperusteiden** osalta neuvosto korostaa, että on tärkeää jatkaa muutosvoimaisia **talousuudistuksia**, alakohtaista yhteistyötä ja enenevää yhdentymistä EU:n sisämarkkinoihin EU:n ja Moldovan assosiaatiosopimuksen, mukaan lukien pitkälle menevä ja laaja-alainen vapaakauppa-alue, tehostetun täytäntöönpanon pohjalta. Neuvosto on tyytyväinen komission ilmoitukseen Moldovaa koskevasta uudesta kasvusuunnitelmasta, jonka avulla on tarkoitus tukea Moldovan sosioekonomisia ja perustavanlaatuisia uudistuksia ja parantaa pääsyä EU:n sisämarkkinoille.
129. Neuvosto panee tyytyväisenä merkille Moldovan jatkuvat pyrkimykset vahvistaa **julkishallintoaan** ja julkisen varainhoidon kehystään. Hallinnollisia ja institutionaalisia valmiuksia on tarpeen vahvistaa kaikilla tasoilla. Uudistuksissa olisi jatkettava systeemistä yhteistyötä kansalaisyhteiskunnan kanssa.
130. Neuvosto vahvistaa olevansa sitoutunut tukemaan Moldovan suvereniteettia ja alueellista koskemattomuutta sen kansainvälisesti tunnustettujen rajojen sisällä.

131. Neuvosto antaa Moldovalle tunnustusta sen johdonmukaisesta yhteistyöstä ulkopoliittisissa kysymyksissä ja sen vakaista pyrkimyksistä politiikkansa täysipainoiseksi mukauttamiseksi **EU:n YUTP:hen** sekä EU:n rajoittaviin toimenpiteisiin. Tämä on vahva osoitus Moldovan strategisesta sitoutumisesta EU-jäsenyyteen. Neuvosto antaa tunnustusta myös tärkeälle yhteistyölle Venäjään ja Valko-Venäjään kohdistuvien pakotteiden kiertämisen ehkäisemisessä ja on tyytyväinen Moldovan jatkuvaan aktiiviseen osallistumiseen EU:n YTPP-operaatioihin. Se kannustaa Moldovaa jatkamaan tätä myönteistä suuntausta kohti täysimääräistä mukauttamista, myös kaikkien valtioiden suvereniteetin ja alueellisen koskemattomuuden periaatteiden mukaisesti. Neuvosto on tyytyväinen EU:n ja Moldovan väliseen turvallisuus- ja puolustuskumppanuuteen, joka tasoittaa tietä keskeisillä aloilla tehtävän yhteistyön lisäämiselle.

GEORGIA

132. Ottaen huomioon Eurooppa-neuvoston äskettäiset päätelmät neuvosto vahvistaa unionin valmiuden jatkaa Georgian kansan tukemista sen tiellä kohti liittymistä Euroopan unioniin. Samalla se ilmaisee jälleen EU:n vakavan huolen Georgian hallituksen ottamasta toimintalinjasta, muun muassa siitä, että Georgia on hyväksynyt ulkomaisen vaikuttamisen avoimuutta koskevan lain sekä muuta lainsäädäntöä, joka on vastoin EU:n perustana olevia arvoja ja periaatteita. Tämä on askel taaksepäin ehdokasmaan asemaa koskevassa komission suosituksessa esitettyjen toimien toteuttamisessa. Neuvosto palauttaa mieleen, että kesä- ja lokakuussa 2024 kokoontunut Eurooppa-neuvosto totesi, että tämä toimintalinja vaarantaa Georgian etenemisen kohti EU-jäsenyyttä ja käytännössä pysäyttää liittymisprosessin. Neuvosto pitää valitettavana Georgian hallituksen äskettäistä päätöstä maan EU-jäsenyysprosessin keskeyttämisestä vuoteen 2028 saakka.

133. Neuvosto tuomitsee jyrkästi rauhanomaisiin mielenosoittajiin, tiedotusvälineiden edustajiin ja poliitikkoihin kohdistuvan väkivallan. Georgian viranomaisten on kunnioitettava kokoontumis- ja sananvapautta sekä pidättäydyttävä voimankäytöstä. Kaikki väkivallanteot on tutkittava, ja syylliset on saatettava vastuuseen.

134. Neuvosto kehottaa Georgian viranomaisia kiireellisesti palaamaan takaisin EU-jäsenyyden tielle ja toteuttamaan **demokraattisia, kattavia ja kestäviä uudistuksia** Euroopan yhdentymisen perusperiaatteiden mukaisesti. Neuvosto korostaa, että on tärkeää palata niiden yhdeksän toimen täytäntöönpanoon, jotka on esitetty laajentumista käsittelevässä komission vuoden 2023 tiedonannossa.
135. Neuvosto panee huolestuneena merkille taantumisen **demokratian, oikeusvaltion ja perusoikeuksien** aloilla. Georgian on taattava perusoikeuksien täysimääräinen kunnioittaminen, mukaan lukien sananvapaus ja kokoontumisvapaus, sekä tiedotusvälineiden vapaus, riippumattomuus ja moniarvoisuus **samoin kuin hlbt-henkilöiden oikeudet**.
136. Georgian kansalaisyhteiskunnan edustajiin, poliittisiin johtajiin, kansalaisaktivisteihin ja toimittajiin Georgiassa kohdistetun pelottelun, väkivallan ja syrjinnän on loputtava. Neuvosto muistuttaa, että **toimiva kansalaisyhteiskunta** on kaikkien demokraattisten järjestelmien keskeinen elementti, ja kehottaa Georgiaa varmistamaan elinvoimaisen kansalaisyhteiskuntansa kyvyn toimia rajoituksitta ja aktiivisesti, osallistavasti ja mielekkäästi päätöksentekoprosessissa.
137. Neuvosto panee erittäin huolestuneena merkille Etyjin/ODIHR:n alustavat havainnot, joiden mukaan 26. lokakuuta pidettyjä **parlamenttivaaleja** leimasivat monet puutteet sekä kireä ja erittäin kärjistynyt ilmapiiri. Demokraattisten instituutioiden asianmukaisten toimintaedellytysten parantamiseksi neuvosto kannustaa painokkaasti Georgiaa tutkimaan ja ratkaisemaan vaaleihin liittyvät sääntöjenvastaisuudet ja niitä koskevat väitteet sekä käsittelemään näitä ja muita Etyjin/ODIHR:n ja Euroopan neuvoston elinten suosituksia muistuttaen myös, että kattava vaaliuudistus on osa yhdeksää toimea.
138. Neuvosto kehottaa Georgian viranomaisia ryhtymään konkreettisiin toimiin lisääntyvän **polarisoitumisen** hillitsemiseksi ja pidättäytymään toimista, jotka voisivat entisestään kärjistää poliittisia jännitteitä, kuten EU:n vastainen retoriikka ja disinformaatio.

139. Neuvosto pitää valitettavana **oikeuslaitoksen toiminnan** taantumista ja yleisesti ottaen instituutioiden riippumattomuuden heikentymistä. Eurooppalaisten normien ja Venetsian komission suositusten valossa oikeuslaitoksen kattava uudistus vaatii vielä merkittäviä toimia. Yhtä lailla tärkeää on saada aikaan vahvaa näyttöä korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnasta ja toteuttaa toimia oligarkkien vaikutusvallan vähentämiseksi.
140. **Taloudellisten arviointiperusteiden** osalta neuvosto toteaa, että toimivan markkinatalouden kehittämisessä valmistelu on ollut kohtuullista, mutta edistyminen vähäistä. Neuvosto antaa tunnustusta vakaan finanssi- ja rahapolitiikan täytäntöönpanon jatkumiselle ja kannustaa Georgiaa vahvistamaan keskuspankin riippumattomuutta ja panemaan täytäntöön muut tarvittavat rakenneuudistukset.
141. Neuvosto kehottaa Georgiaa täyttämään kiireellisesti **viisumivapauden** osalta jäljellä olevat arviointiperusteet, mukaan lukien EU:n viisumipolitiikan noudattaminen, puuttuminen perusteettomiin turvapaikkahakemuksiin ja varmistuminen siitä, että perusoikeuksia koskevia vaatimuksia noudatetaan.
142. Neuvosto panee merkille EU:n ja Georgian välisen **assosiaatiosopimuksen**, mukaan lukien pitkälle menevä ja laaja-alainen vapaakauppa-alue, täytäntöönpanon jatkumisen Georgiassa.
143. Neuvosto vahvistaa EU:n tuen Georgian **suvereniteetille, itsenäisyydelle ja alueelliselle koskemattomuudelle** sen kansainvälisesti tunnustettujen rajojen sisällä ja korostaa, että EU on edelleen vahvasti sitoutunut konfliktien rauhanomaiseen ratkaisemiseen ja tunnustamattomuus- ja lähentymispolitiikkaansa, myös Georgiassa toteutettavan EU:n tarkkailuvaluuskunnan läsnäolon myötä.
144. Neuvosto korostaa odottavansa, että Georgia vauhdittaa ensi tilassa merkittävästi toimia politiikkansa mukauttamiseksi kaikilta osin **EU:n YUTP:n** kantoihin ja rajoittaviin toimenpiteisiin, mukaan lukien ne, jotka koskevat Venäjää ja Valko-Venäjää, myös kaikkien valtioiden suvereniteetin ja alueellisen koskemattomuuden periaatteiden mukaisesti. Neuvosto myös kehottaa Georgian viranomaisia pidättymään ulkopoliittikkaa koskevien EU:n kantojen vastaisista toimista ja lausunnoista. Neuvosto kannustaa Georgiaa jatkamaan yhteistyötään EU:n rajoittavien toimenpiteiden kiertämisen ehkäisemisessä.